

ANALIZA IMPACTULUI SOCIAL AL IEȘIRII DIN ÎNGRIJIRE ÎN ULTIMII 10 ANI ÎN ROMÂNIA

VIȘINEL COSTEL BĂLAN*

Abstract:

This paper analyses the social impact following the leaving from care of young people for whom the measure of special protection was revoked or has expired after reaching the age of 18, respectively of young people preparing to leave care in the next two years.

The article also presents the perspective of the specialised staff within the child protection directorates at national level. In this regard, we presented the way in which the authorities have managed and will manage the next generations of young people who are preparing to leave the special protection system. At the same time, the article analyses the perception of young people about their experiences after having left care.

The methods of investigation used for this article were interviews, observation and qualitative case study. The qualitative research method we used is focused on understanding the situation of young people after the revocation of the special protection measure.

The actions of the involved actors are insufficient to tackle/solve the issues of young people following the end of special protection measures. The General Directorate of Social Assistance and Child Protection, the main responsible body, has proved a faulty involvement in applying sustainable social policies to protect those who no longer benefit from special protection measures.

Keywords: revocation, special protection measure, social impact, leave care

Résumé:

J'ai analysé dans ce travail l'impact social de la sortie des soins des jeunes pour lesquels ont cessé les mesures de protection spéciale après l'âge de 18 ans, respectivement des jeunes qui se préparent à sortir des soins les prochaines années.

L'article explore également ce thème de la perspective des professionnels des directions de protection de l'enfant au niveau national. Dans ce sens, j'ai présenté la manière dont les autorités ont géré et vont gérer les futures générations de jeunes qui se préparent à sortir du système de protection spéciale. En même temps, l'article analyse la perception des jeunes sur l'expérience vécue après la sortie des soins.

* Expert în domeniul protecției drepturilor copilului la biroul parlamentar circumscripția 42, la senatorul Vlad Alexandrescu. Doctorand la Școala Națională de Științe Politice și Administrative din București, sub coordonarea prof. univ. dr. Vintilă Mihăilescu, cu proiectul tezei: *Tranziția ieșirii din îngrijire a tinerilor ce sunt și au fost în grija statului în ultimii 10 ani*. Email: office@visinelbalan.ro

L'interview, l'observation et l'étude de cas qualitative ont été utilisées comme méthode d'investigation. La méthode qualitative utilisée est centrée sur la compréhension de la situation dans laquelle se trouvent les jeunes après la révocation de la mesure de protection sociale.

Les actions des acteurs impliqués sont insuffisantes pour traiter/résoudre les problèmes auxquels se confrontent les jeunes après l'interruption des mesures de protection spéciale. La D.G.A.S.P.C., le principale responsable, a fait preuve d'une implication défectueuse dans l'application des politiques sociales soutenables de protection des jeunes pour lesquels la mesure de protection spéciale a cessé.

Mots-clés: révocation, mesure de protection spéciale, impact social, sortie des soins

Context general

În ultimii zece ani, preocupările față de situația instituțiilor pentru protecția drepturilor copilului sunt din ce în ce mai scăzute. Trebuie menționat că fenomenul marginalizării sociale și lipsa unor măsuri concrete privind inserția post-instituționalizare nu au reprezentat o prioritate în ultimii ani în România. În prezent, țara noastră se află în primele locuri din Europa în ceea ce privește numărul tinerilor aflați cu măsura de protecție specială în instituțiile de stat, iar România nu are soluții pentru integrarea socio-profesională a acestei categorii de persoane vulnerabile.

La momentul actual, la nivel național, sunt dezvoltate doar câteva programe de tranziție de la mediul instituționalizat la mediul comunitar, aceste programe fiind cel mai adesea susținute de organizații nonguvernamentale.

De-a lungul anilor am descoperit o serie de studii științifice care au tratat subiecte precum: *dezinstituționalizarea, inserția socio-profesională, reziliența*, însă nu am identificat studii, articole, analize despre ieșirea din îngrijire. Doar câteva instituții academice importante au pus accent pe situația tinerilor după încetarea măsurii protecției sociale: Universitatea București, (Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, *Eșecul post-instituționalizare*, 2016¹), Universitatea Babeș – Bolyai (Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, S.A.S.C.A, 2017²).

¹ Prof. Dr. Coordonator Dan Adrian, Autori: Vișinel B., Ana Maria C., Virgil Gheorghe B. Dan A., *Eșecul post-instituționalizare*, Editura HECATE, 2016, Organizații implicate: Vocea Copiilor Abandonati (Desenăm Viitorul Tău) și Hope and Homes for Children România.

² S.A.S.C.A este un proiect cofinanțat de Uniunea Europeană și realizat sub forma unui parteneriat European între organizații neguvernamentale, universități, instituții publice și asociații ale victimelor din Italia, Irlanda, Grecia și România. Proiectul a analizat efectele de lungă durată ale evenimentelor de tip abuziv, înțelegerea modalității în care supraviețuitorii acestor infracțiuni pot fi protejați și compensați în cadrul legal existent, precum și modul în care experiențele tinerilor pot influența strategia de protecție a copiilor care trăiesc în sistemul rezidențial.

Printre ONG-urile din România implicate în ultimii zece ani în prevenirea șocului social de la tranziția de la sistemul de ocrotire specială la măsuri concrete de inserție socio-profesională și consiliere a grupului țintă, amintim Hope and Homes for Children România, Vocea Copiilor Abandonați, SOS Satele Copiilor România, Fundația FARA și Asociația TIBERIUS. În 2019, SOS Satele Copiilor și CELCIS au lansat două ghiduri despre ieșirea din îngrijire, atât pentru personalul de specialitate cât și pentru formarea formatorilor în domeniul ieșirii din îngrijire, din rândul profesioniștilor: *Pregătirea pentru ieșirea din îngrijire (ghid practic și un manual de formare, 2018*³.

Cu toate acestea, nu avem o cercetare cu privire la impactul social al ieșirii din îngrijire în ultimii 30 de ani. De-a lungul timpului, s-au realizat mai multe strategii naționale privind protecția și ocrotirea copiilor. În cadrul acestor strategii guvernamentale nu am identificat însă măsuri clare de protecție, suport și monitorizare după ieșirea din îngrijire a tinerilor pentru care a încetat sau urmează să înceteze măsura protecției speciale la vârsta de 18 ani.

Ieșirea din îngrijire

Pentru a avea o imagine mai clară asupra numărului de tineri care părăsesc instituțiile sociale am adresat, pe parcursul unui an calendaristic, o serie de solicitări, atât electronic, prin email, cât și telefonic, Direcțiilor Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului din România. Reprezentanții acestora susțin că singurul instrument pe care îl aplică este Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, cu modificările și completările ulterioare. Reprezentanții D.G.A.S.P.C.-urilor menționează, în răspunsurile oficiale transmise prin email, că în Legea nr. 272/2004 apar doar măsuri de îngrijire, protecție, organizare și regim de instituționalizare și mai puțin măsuri de monitorizare post-instituționalizare sau programe de tranzit pentru tinerii care au împlinit vârsta legală pentru părăsirea sistemului de ocrotire.

În paralel, am realizat un instrument de cercetare empirică realizată pe un grup țintă din care au făcut parte 100 de tineri care au părăsit sistemul de protecție a copilului în ultimii zece ani. Informațiile primite de la tinerii care au ieșit din îngrijire în ultimii 10 ani confirmă afirmațiile autorităților despre temerile și eșecurile acestora.

Pe de altă parte, din discuțiile purtate cu tinerii aflați în centrele de plasament/rezidențiale la nivel național, reiese că peste 80% dintre aceștia

³ Ghidul practic și manualul de formare au fost dezvoltate de Federația SOS Children's Villages International, în parteneriat cu CELCIS, finanțat prin fonduri ale Uniunii Europene. Este primul ghid și manual de formare pe această temă, dezvoltate la nivelul Uniunii Europene, ținând cont de experiența tinerilor aflați cu măsura protecției speciale (servicii de îngrijire private și publice) din mai multe țări din Europa.

nu știau că-și pot prelungi măsura de protecție cu încă 2 ani dacă nu-și mai continuă studiile, sau pur și simplu le-au finalizat la 18, respectiv 19 ani (în cazul școlilor profesionale).

De asemenea, Legea nr. 292/2011 (Legea Asistenței Sociale), cu modificările și completările ulterioare, apărută acum 9 ani, oferă o perspectivă de protecție în prevenirea și combaterea fenomenului persoanelor fără adăpost, după cum este tratat în art. 59, alin. (2): *În scopul prevenirii și combaterii riscului ca tinerii care părăsesc sistemul de protecție a copilului să devină persoane fără adăpost, precum și pentru promovarea integrării sociale a acestora, autoritățile locale pot înființa centre multifuncționale care asigură condiții de locuit și de gospodărire pe perioadă determinată.*

În baza răspunsurilor transmise de către direcțiile pentru protecția copilului, aflăm că există totuși activități și campanii de informare, însă mai puțin programe de consiliere și terapie care să prevină fenomenul șocului social al post-instituționalizării.

Reprezentanții instituțiilor au ezitat să răspundă la întrebarea: *Tinerii sunt informați despre posibilitatea de a-și prelungi măsura protecției speciale cu încă 2 ani după împlinirea vârstei de 18 ani?*

Tinerii își doresc să plece. Nu-i ținem cu forța..., personal de specialitate, D.G.A.S.P.C. Sibiu.
Noi informăm. Au numai drepturi, obligații mai puțin..., personal de specialitate, D.G.A.S.P.C. Cluj.
Ei pleacă, nu își mai doresc să stea în centru. Vor să scape, cum spun ei..., personal de specialitate, D.G.A.S.P.C. Timiș

În intervalul 2009-2019, timp de 10 de ani, au ieșit din îngrijire aproximativ 33.000⁴ de tineri cu vârste cuprinse între 18 și 26 de ani. Conform A.N.P.D.C.A., în urma datelor centralizate la nivel național, în baza informațiilor transmise de D.G.A.S.P.C.-uri, situația pentru perioada 2014 – 2018 a fost următoarea:

	2014	2015	2016	2017	2018
Numărul tinerilor care au ieșit din îngrijire după împlinirea vârstei de 18/26 ani.	3.501	3.374	3.204	3.524	3.928

Figura 1 – Numărul tinerilor care au ieșit din îngrijire, 2014 – 2018

⁴ Conform datelor transmise de către Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (A.N.P.D.C.A.). În ultimii 10 ani, anual, aproximativ 3.200 de tineri care au împlinit vârsta de 18/26 ani au părăsit sistemul de protecție specială.

Articolul 55, alin. (3) din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, cu modificările și completările ulterioare, oferă posibilitatea tinerilor de a se pregăti pentru o viață independentă. Aceștia pot astfel să mai beneficieze de încă doi ani de protecție după finalizarea studiilor sau după refuzul de a mai continua studiile: (3) *Tânărul care a dobândit capacitate deplină de exercițiu și a beneficiat de o măsură de protecție specială, dar care nu își continuă studiile și nu are posibilitatea revenirii în propria familie, fiind confruntat cu riscul excluderii sociale, beneficiază, la cerere, pe o perioadă de până la 2 ani, de protecție specială, în scopul facilitării integrării sale sociale. Acest drept se pierde în cazul în care se face dovada că tânărului i s-au oferit un loc de muncă și/sau locuință cel puțin de două ori, iar acesta le-a refuzat ori le-a pierdut din motive imputabile lui.*

Perspective psihologice și sociale

Studiile de specialitate care analizează efectele instituționalizării asupra dezvoltării copilului argumentează că centrele de plasament lasă traume profunde în dezvoltarea copiilor. Acestea au consecințe devastatoare care îi afectează pe parcursul întregii lor vieți. În raportul „Family Matters: A study of institutional childcare in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union” sunt prezentate o serie de efecte dăunătoare ale instituționalizării, printre care se numără: atrofierea legăturilor neuronale determinată de lipsa de interacțiune socială/ relațională caracteristică mediului rezidențial, scăderea stimei de sine și a încrederii, lipsa afecțiunii, probleme în ceea ce privește stilul de atașament, dificultăți în dezvoltarea relațiilor pe termen lung, lipsa capacității de a face față situațiilor limită.⁵

Schimbările legislative, programele operative pentru descentralizarea sistemului de protecție a copilului, precum și reforma judiciară reparatorie a regimului de plasare a copilului aflat în situația de a primi o măsură de protecție specială s-au axat în special pe interesul superior al copilului și integrarea acestuia în familia naturală sau la rudele îndepărtate.⁶ Cu toate acestea, autoritățile din România încă nu reușesc să depășească obstacolele

⁵ A se vedea Carter Richard, *Family Matters: A study of institutional childcare in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union*, Every Child, 2005.

⁶ Copiii din sistemul de protecție a copilului (fie din instituții, fie cu măsuri familiale alternative) sunt fete și băieți de toate vârstele, între 0 și 26 de ani (și peste). Băieții sunt ceva mai bine reprezentați decât fetele (53% față de 47%). Dintre toți copiii din sistemul de protecție, mai mult de jumătate (56%) au vârste cuprinse între 10 și 17 ani. Tinerii de minim 18 ani, care sunt studenți la cursuri cu frecvență (sau în alte situații speciale), pot beneficia la rândul lor de protecție în familia unui asistent maternal sau într-un centru de tip rezidențial, până la vârsta de 26 de ani. Această categorie reprezintă un procent semnificativ, respectiv 12%. A se vedea Stănculescu M. S., Grigoraș V., Teșliuc E. și Pop V., *România: Copiii din sistemul de protecție a*

privind problematica psihologică care afectează copiii care beneficiază de o măsură de protecție, fie prin plasament sau aflați în asistență maternală.

Astfel de măsuri luate de statul român, prin Legea nr. 272/2014, asigură fiecărui copil protecție împotriva abuzurilor, neglijării și relelor tratamente. Statul român garantează fiecărui copil instituționalizat, prin diferite legi, măsuri care să asigure acestora un climat pozitiv, educație, hrană și îmbrăcăminte.⁷

Conform liniilor directoare ale ONU privind îngrijirea alternativă a copilului: „*Îndepărtarea unui copil de familie trebuie privită ca o măsură de ultimă instanță și trebuie să fie, ori de câte ori este posibil, temporară și de durată cât mai scurtă. În medie, un copil petrece 7,5 ani în sistem. Cea mai scurtă durată o au copiii cu familie extinsă (în special bunici) – 6,2 ani, iar cea mai lungă durată în sistem este înregistrată de copiii din familii monoparentale, în special mamă singură – 8,35 ani...*”⁸

Pe lângă programe care se limitează doar la tratarea unor lipsuri sociale, mai puțin decât cele de substituire a mediului familial, statul trebuie să asigure programe de terapie, asistență psihologică și educațională. Datele din ultimul raport publicat de Banca Mondială împreună cu Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție și UNICEF⁹, privind studiul reformei sistemului de protecție specială, relevă că în instituțiile de protecție a copilului, copiii erau maltratați mai ales de către cei mai mari dar și de persoanele care aveau menirea de a se ocupa de educația lor. În toate cazurile, întâmplările de acest gen sunt prezentate ca amintiri neplăcute, cu o atitudine de revoltă, de dezaprobare, subiecții considerându-se discriminați, părăsiți într-o „lume a nimănui”, în care nu au avut cui să ceară compasiune și sprijin, determinați fiind să găsească singuri mijloacele de supraviețuire, departe de modelele de civilizație ale lumii moderne.

copilului – 2014, raport publicat de Banca Mondială împreună cu Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție și UNICEF, Editura Alpha MDN, București, 2016.

⁷ În studiul *România: Copiii din sistemul de protecție a copilului – 2014* se arată că 32% dintre copiii din sistemul de protecție au fost separați de familie în baza neglijării, abuzului, exploatării, a altor forme de violență sau a unei combinații a acestor factori. În ansamblu, 51% dintre copiii din sistemul de protecție prezintă dovezi ale abuzului, neglijării sau exploatării în dosarele de caz. Această pondere crește până la 60% în ceea ce privește copiii aflați în grija statului, dacă nu se iau în considerare copiii părăsiți în maternitate imediat după naștere, dintre care 54% au fost supuși neglijării în diverse forme, 15% au fost abuzați și 4% au trecut prin experiența exploatării. Astfel, unu din șapte copii a suferit forme multiple de rele tratamente înaintea includerii în sistemul de protecție a copilului. A se vedea Stănculescu M. S., Grigoraș V., Teșliuc E. și Pop V., op. cit., p. 39.

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

Copiii aflați în îngrijire au, în general, performanță școlară diminuată, dificultăți de atenție și nu sunt capabili să se adapteze colectivului. Conform studiilor efectuate de Goldfarb, copiii din mediul instituționalizat manifestă dificultăți de adaptare și reziliență în mediul școlar, au o slabă motivație pentru teme și au probleme severe de asimilare a cunoștințelor. Aceleași cercetări au demonstrat că deficitul de atenție, hiperactivitatea, labilitatea emoțională și impulsivitatea sunt alte simptome ale copiilor crescuți în instituțiile de stat.¹⁰

Copiii care ajung în sistemul de protecție specială au mai puțin de șapte ani¹¹. Specialiștii în domeniul protecției copilului constată că un copil traversează instituționalizarea, în medie, 7,5 ani.¹²

Aceste cifre nu sunt atât de încurajatoare și ne întrebăm de ce perioada instituționalizării este atât de mare. Unul din cinci tineri de 15-26 ani și-a petrecut toată viața într-un regim instituționalizat, iar aproape unul din trei – 90% din viață.

Copiii cărora li se instituie o măsură de protecție specială în regim rezidențial beneficiază de drepturi materiale și facilități pentru acces la educație, consiliere psihologică, activități de autonomie personală, mai puțin programe de inserție socio-profesională. Diferența dintre copilul instituționalizat și cel aflat în regim de asistență maternală nu este deosebit de mare. Cu toate că minorii aflați cu măsura protecției speciale la familiile maternale beneficiază de un climat familial în care există o figură maternă și paternă, aceasta nu reprezintă neapărat o măsură care să îmbunătățească pe termen lung șocul abandonului familial inițial sau efectele acestuia. Din contră, această măsură văzută din perspectivă emoțională a copilului pare să fie un serviciu de experimentare care nu face decât să îi bulverseze viața emoțională. Spre deosebire de sistemul de asistență socială, regimul instituționalizat cu mai mulți copii are un efect mult mai nociv, minorii au drepturi restrânse de a păstra legătura cu familia naturală și se reduc consistent

¹⁰ A se vedea Goldfarb W. (1955) „Effects of psychological deprivation in infancy and subsequent adjustment”, *American journal of Psychiatry* 102, pp. 18—33.

¹¹ Legea nr. 272/2004, privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată, art. 64: (1) Plasamentul copilului care nu a împlinit vârsta de 7 ani poate fi dispus numai la familia extinsă, substitutivă sau la asistent maternal, plasamentul acestuia într-un serviciu de tip rezidențial fiind interzis.

(2) Prin excepție de la prevederile alin. (1), se poate dispune plasamentul într-un serviciu de tip rezidențial al copilului mai mic de 7 ani, în situația în care acesta prezintă handicapuri grave, cu dependență de îngrijiri specializate în serviciile de tip rezidențial.

(3) La stabilirea măsurii de plasament se va urmări: a) plasarea copilului, cu prioritate, la familia extinsă sau la familia substitutivă; b) menținerea fraților împreună; c) facilitarea exercitării de către părinți a dreptului de a vizita copilul și de a menține legătura cu acesta.

¹² A se vedea Stănculescu M. S., Grigoraș V., Teșliuc E. și Pop V., op. cit., p. 42.

efectele dezvoltării viitorului adult independent. Serviciile sociale care impun o măsură instituționalizată fără programe de interacțiune umană autentică produc într-un final dependența beneficiarilor. Aceasta provoacă dezechilibre psihologice, care încep să fie tot mai vizibile după vârsta majoratului, cum ar fi: dependență de stimulente psihoactive, depresie, dificultăți de adaptare la mediu necunoscut și eșec social. Iar toate aceste aspecte contribuie la o evoluție în lanț a eșecurilor sociale, autodistrugere și duc până la riscul conflictelor cu legea.

În cele ce urmează voi trata problema acestor tineri dintr-o perspectivă psihologică și socială și voi încerca să răspund la următoarele întrebări: de ce copiii instituționalizați se atașează de sistemul de protecție a copilului? De ce există teama de proiecție asupra viitorului la acești copii? Care sunt de fapt factorii psihologici și educaționali care îi împiedică să evolueze?

Trebuie să menționez că studiile de specialitate susțin ideea conform căreia majoritatea copiilor care beneficiază de o măsură de protecție specializată dezvoltă comportamente critice care conduc la efecte negative asupra stării de sănătate mentală. Aceste amenințări sunt particularizate în funcție de impactul șocului cauzat de abandonul familial, proveniența acestuia, trăsăturile psihice și vârsta. Pragul de risc există îndeosebi la adolescenți și la cei care ajung la o pubertate precoce.

Sunt întâlnite însă și țostacole în sistemul de asistență maternală în care, uneori, copiii sunt expuși unui experiment nefericit. În lipsa unor relații bazate pe încredere, iubire și atașament sănătos, familia care substituie mediul natural provoacă anumite dificultăți de atașament la copil. Schimbarea frecventă a părinților surogat îngreunează, și ea, dezvoltarea pleneră a copilului. Acești copii manifestă de la lipsă de încredere, suspiciune, violență fizică și verbală (ca mecanism de apărare și recul la mediul insecurizant pe care îl percep) până la dificultăți de adaptare în societate și probleme de comportament. Totodată, le sunt afectate stima de sine și capacitatea de a forma noi atașamente.

Majoritatea acestor copii au experimentat, în primul rând, neglijarea și maltratarea din partea persoanelor care i-au îngrijit anterior. De asemenea, specialiștii sugerează că, în general, atașamentele rezistente sau dezorganizate sunt transferate la noua relație de îngrijire.¹³ În cazul în care atașamentul este extrapolat la noua relație cu asistentul maternal sau educatorul din centru este foarte probabil ca aceste comportamente să determine înstrăinarea îngrijitorului față de copil. Problemele asociate cu separarea pot include

¹³ A se vedea Maaskant A.M., van Rooij F.B., Bos H.M.W., Hermanns J.M.A. (2016) „The wellbeing of foster children and their relationship with foster parents and biological parents: a child's perspective”, *Journal of Social Work Practice*, 30(4), 379–395.

retragerea depresivă a copilului, rezistență față de părinții substitutivi, incapacitatea de a fi liniștiți sau comportamente excesive. Aceste dificultăți pot frustra persoana care îngrijește copilul instituționalizat și astfel reduc șansele copilului de a dezvolta un atașament securizant.

Impactul social

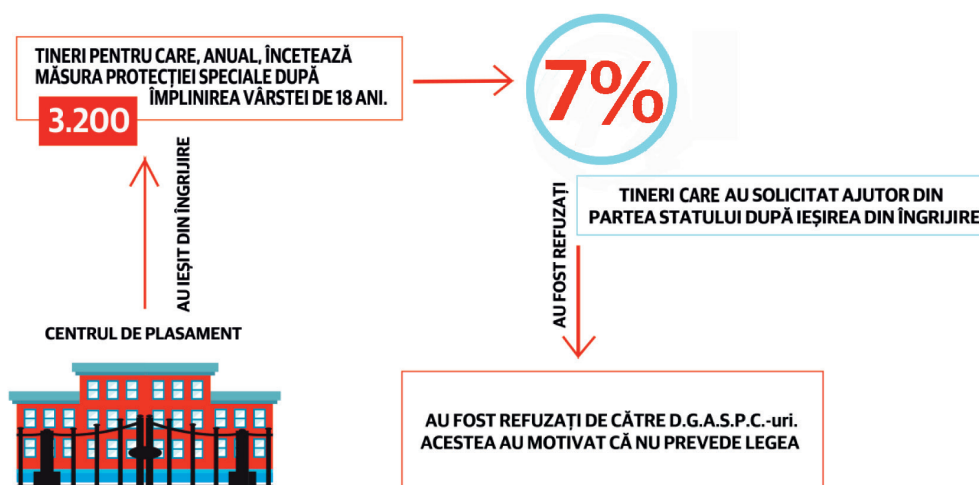

Figura 2 – Situația tinerilor ce au solicitat suport din partea D.G.A.S.P.C.-urilor după ieșirea din îngrijire¹⁴.

În cadrul cercetării am avut o serie de întâlniri cu tineri care au părăsit sistemul de protecție. Tematica acestor întâlniri a fost legată de viața după părăsirea centrului de plasament/rezidențial, ieșirea din îngrijire. Trebuie menționat că un procent mare din cei intervievați au prezentat simptome vizibile ale șocului emoțional, posibil din cauza multiplelor etiologii psihologice. Printre aceste etiologii se numără tulburarea de atașament, simptome multiple din aria personalității precum stima de sine scăzută, comportamente compulsive și reacția patogenă, conflictuală, în relație cu societatea.

¹⁴ Conform datelor centralizate de la o parte din D.G.A.S.P.C.-uri, colectare realizată de senatorul Vlad Alexandrescu pentru raportul *Copiii lui IROD*, raport moral asupra copiilor lăsați în grija statului, 2019.

În lipsa unor programe de intervenție psihologică și educațională pe perioada instituționalizării, există riscul ca efectele negative provocate de aceste tulburări să degenereze și să se accentueze în decursul vieții viitorului adult care a părăsit instituția. Acestea cauzează probleme de relaționare cu alți adulți (colegii, prieteni, vecini, etc.) și alte comportamente disruptive din aria manifestărilor antisociale.

Pentru a obține informații relevante cu privire la impactul social al ieșirii din îngrijire a tinerilor pentru care a încetat măsura protecției speciale în ultimii 10 ani (2009-2019), în februarie 2019 am solicitat, prin email, instituțiilor de protecție a copilului de la nivelul fiecărui județ, informații referitoare la modul în care s-a făcut pregătirea pentru ieșirea din îngrijire și dacă au existat mecanisme, programe de monitorizare și suport după ieșirea lor din îngrijire. Toate direcțiile de protecție a copilului au relatat că nu au informații despre tinerii care au părăsit centrele de plasament/rezidențiale mai devreme de 2010.

Legat de situația tinerilor care au ieșit din îngrijire după anul 2009 răspunsurile D.G.A.S.P.C. au fost:

1. „Despre tinerii care au părăsit sistemul de protecție specială la nivelul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Caraș – Severin, în ultimii 5 ani, deținem următoarele informații:

- 57 tineri au plecat în străinătate;
- 85 tineri sunt încadrați în muncă;
- 7 tineri își continuă studiile;
- 26 tineri sunt căsătoriți;
- 2 tineri muncesc ocazional;
- 7 tineri nu s-au încadrat în muncă;
- 13 tineri sunt încadrați într-un grad de handicap și se află în familie;
- 15 tineri beneficiază de îngrijire în cadrul Centrelor de Îngrijire și Asistență din cadrul D.G.A.S.P.C. Caraș – Severin;
- 11 tineri au rămas în familia asistentului maternal;
- Pentru 26 tineri nu se dețin informații.” – (Răspuns D.G.A.S.P.C. Caraș – Severin, 2019)

2. „Referitor la informațiile pe care le deținem despre tinerii cărora le-a încetat măsura protecției speciale, vă informăm faptul că nu avem aceste date,

deoarece, în conformitate cu Legea 272/2004, art. 74¹⁵, monitorizarea postintegrare se face numai în cazul minorilor reintegrați în familia naturală, de către Serviciile Publice de Asistență Socială de domiciliu, al familiei tânărului.” – (Răspuns D.G.A.S.P.C. Călărași, 2019)

3. „Tinerii ce părăsesc sistemul de protecție specială beneficiază de monitorizare pe o perioadă de 3 luni în cazul în care aceștia sunt sprijiniți cu ajutorul sponsorizărilor din partea organizațiilor nonguvernamentale... În cazul în care tinerii nu beneficiază de sprijin prin sponsorizări, aceștia nu beneficiază de monitorizare. O mare parte din tineri nu pot fi monitorizați deoarece sunt plecați din județ sau părăsesc țara în căutarea unui loc de muncă în străinătate.” – (Răspuns D.G.A.S.P.C. Botoșani, 2019)
4. „Conform Legii 272/2004 republicată, monitorizarea post-măsură se aplică doar copiilor care părăsesc sistemul de protecție specială și este realizată de către serviciul public de asistență socială organizat la nivelul municipiilor și orașelor și de persoane cu atribuții de asistență socială din aparatul de specialitate al primarului, cf. art. 74 din actul normativ menționat anterior.” – (Răspuns D.G.A.S.P.C. Iași, 2019)
5. „În acest moment nu deținem date despre toți tinerii care au părăsit sistemul de protecție în ultimii 5 ani, deoarece, în conformitate cu prevederile art. 74 din Legea 272/2004, monitorizarea copilului integrat în familie se face pe o perioadă de minim 6 luni.” – (Răspuns D.G.A.S.P.C. Gorj, 2019)
6. „În Legea 272/2004, nu se face referire la monitorizarea post-instituționalizare a tinerilor, ci doar la activitatea de monitorizare a reintegrărilor în familia naturală.... Responsabilul/Managerul de caz răspunde de cazul pentru care s-a instituit o măsură de protecție specială conform Legii 272/2004, atât timp cât este un caz activ, în momentul încetării măsurii protecției și a perioadei de monitorizare, cazul devine închis.” – (Răspuns D.G.A.S.P.C. Alba, 2019)

¹⁵ La încetarea măsurilor de protecție specială prin reintegrarea copilului în familia sa, serviciul public de asistență socială, organizat la nivelul municipiilor și orașelor, persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul de specialitate al primarului, precum și direcția generală de asistență socială și protecția copilului, în cazul sectoarelor municipiului București, de la domiciliul sau, după caz, de la reședința părinților, au obligația de a urmări evoluția dezvoltării copilului, precum și modul în care părinții își exercită drepturile și își îndeplinesc obligațiile cu privire la copil. În acest scop, acestea întocmesc rapoarte lunare pe o perioadă de minimum 6 luni. Art. 74 din Legea nr. 272/2004.

Din 47 de D.G.A.S.P.C.-uri la nivel național doar 37 au răspuns la întrebarea: Ce informații aveți despre tinerii pentru care a încetat măsura protecției speciale în ultimii 5 ani? (Unde se află, cum se descurcă, cum s-au integrat?)

Răspunsurile puse la dispoziție de către reprezentanții D.G.A.S.P.C. diferă de implementarea prevederilor Legii nr. 272/2004. Astfel că există diferențe majore între modul în care diferite D.G.A.S.P.C.-uri aleg să implementeze legea mai sus menționată.

Unele direcții de protecție a copilului au ales să înființeze servicii sociale de tranzit. Spre exemplu, D.G.A.S.P.C. Bacău, Maramureș și Sector 3, București. Alte direcții de protecție a copilului au ales să se limiteze la art. 74, din Legea nr. 272/2004, privind protecția și apărarea drepturilor copilului.

Solicitările mele au fost obiective, aceștia au amintit doar de prevederile articolului 74 din Legea nr. 272/2004, evitând să răspundă concret cu privire la soluțiile oferite tinerilor după încetarea măsurii protecției speciale.

Deși sistemul de protecție a copilului arată o serie de indicatori de evoluție timidă în dezvoltarea serviciilor pentru protecția copilului, există însă factori de management intern care ne avertizează că în cadrul serviciilor se află o stare de tensiune socială. Această tensiune este cauzată de teama unor persecuții și determină comportamente agresive în comunicarea cu organizațiile acreditate în evaluarea situației tinerilor aflați în dificultate.

O analiză empirică cu privire la ieșirea din îngrijire, din perspectiva celor două părți implicate, a tinerilor (aflați sau nu sub măsura protecției speciale) și a specialiștilor (angajați în direcțiile de protecție a copilului) necesită timp. Consider că este o zonă neexploată, care merită toată atenția noastră pentru a fi cercetată. Din anul 2011 avem o legislație în domeniul asistenței sociale (Legea nr. 292/2011), care are drept scop protejarea persoanelor adulte aflate într-o situație de risc. Cei mai mulți tineri intervievați care au părăsit sistemul de protecție specială locuiau la prieteni, pe stradă sau în chirie. Nu a fost introdusă categoria de tineri care au părăsit sistemul de protecție specială și au ajuns în detenție¹⁶. Tinerii străzii sunt beneficiarii direcți ai Legii Asistenței Sociale, Legea nr. 292/2011, prin introducerea adăposturilor de noapte.

¹⁶ Au fost solicitate informații despre numărul tinerilor care se află în detenție, proveniți din centrele de plasament/ rezidențiale, s-a comunicat că nu există astfel de informații în registre.

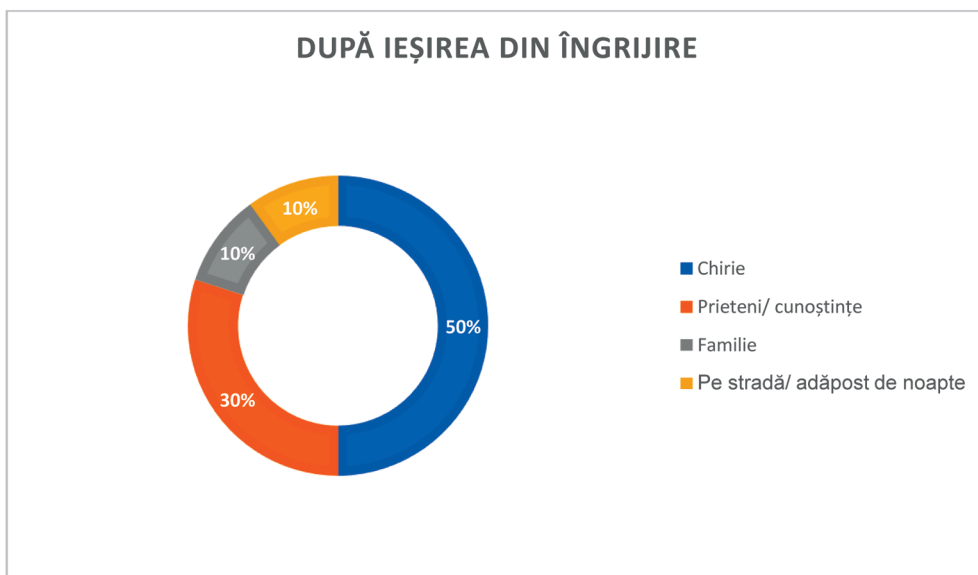

Figura 3 – Unde au mers tinerii după încetarea măsurii protecției speciale¹⁷

În Strategia Națională pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Copilului 2014 – 2020 apar, sumar, informații cu privire la tinerii care părăsesc sistemul de protecție specială după împlinirea vârstei de 18 ani, dar nu mai târziu de 26 de ani: „Aceștia reprezintă o categorie vulnerabilă, expusă riscului de excluziune socială din cauza disponibilității reduse a serviciilor de dezvoltare a deprinderilor de viață independentă. Lipsiți de sprijinul familiei și fără deprinderile necesare pentru integrarea socioprofesională, acești tineri nu beneficiază de servicii sociale de consiliere și asistență”.¹⁸

Din interviurile realizate cu reprezentanții instituțiilor de protecție a copilului dar și cu tinerii aflați cu măsura protecției speciale ce se pregătesc să iasă din îngrijire a reieșit că aceștia nu sunt pregătiți pentru momentul ieșirii din îngrijire. Majoritatea tinerilor care se pregătesc să iasă din îngrijire spun adesea că vor merge la muncă în străinătate, alții afirmă că vor ajunge pe străzi sau în centrele de detenție în timp ce o categorie restrânsă și-ar dori să locuiască cu familia biologică.

¹⁷ În urma aplicării unui chestionar online, la care au participat 100 tineri care au ieșit din îngrijire în ultimii 10 ani.

¹⁸ Strategia Națională pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Copilului 2014-2020, p. 10.

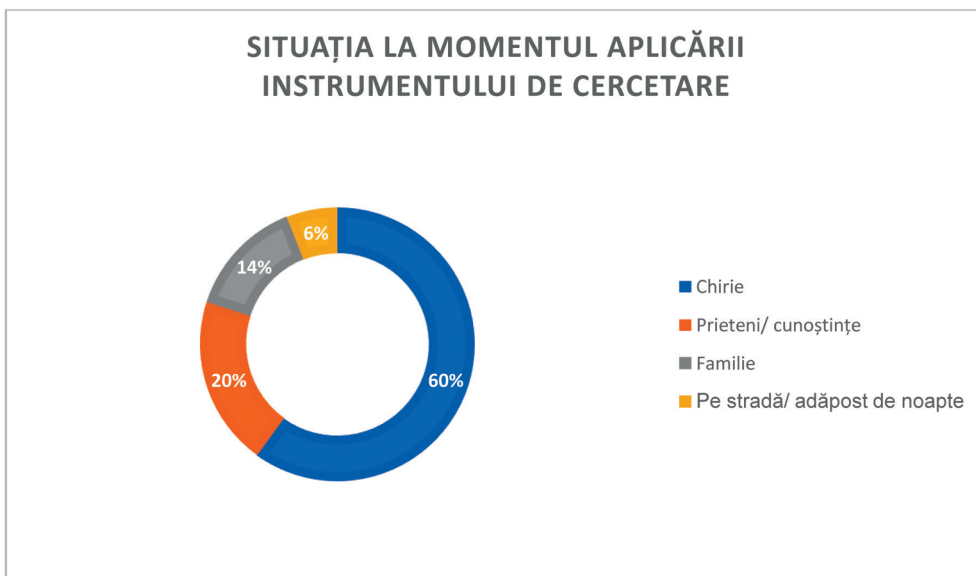

Figura 4 – Unde locuiesc în prezent tinerii ce au ieșit din îngrijire în ultimii 10 ani¹⁹.

Pentru tinerii care au ieșit din îngrijire, reintegrarea în familia biologică este o iluzie cu sfârșit tragic. Foarte mulți tineri intervievați au mărturisit că au fost reintegrați abuziv în familia biologică, iar părinții și/sau rudele până la gradul IV, după ce s-au bucurat de banii primiți de la stat²⁰, i-au dat afară din casă fără alte măsuri care să aibă susținere pe termen lung.

În acest context avem de-a face cu un al treilea abandon. Acești tineri nu pot reuși sau nu pot avea pretenția să reușească atât timp cât ei sunt victime directe ale unui sistem incapabil, care în loc să ofere sprijin și protecție acutizează situația deja vulnerabilă a acestora.

Consider că (re)integrarea în familia biologică nu este posibilă, nu se poate realiza, iar mai jos redau un fragment din experiența tinerilor care au fost (re)integrați în familia biologică:

¹⁹ În urma aplicării unui chestionar online, la care au participat 100 tineri care au ieșit din îngrijire în ultimii 10 ani.

²⁰ Conform art. 129, alin. (4), din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului: Copiii și tinerii pentru care s-a stabilit o măsură de protecție specială, precum și mamele protejate în centre maternale au dreptul, la ieșirea din sistemul de protecție specială, la o indemnizație care se acordă o singură dată, egală cu valoarea salariului de bază minim brut pe țară, garantat în plată, stabilit potrivit legii. Indemnizația se acordă, la ieșirea din sistemul de protecție specială, și copiilor pentru care s-a pronunțat o hotărâre definitivă de încuviințare a adopției.

1. „La 19 ani m-au trimis acasă. Să știți că sunt bolnav. Mama bolnavă, de tata nu știu nimic. După ce mi-a consumat banii m-a dat afară. Acum locuiesc pe stradă, mai dorm pe scările de bloc din zona aviatorilor când e frig.” – K. I. (24 ani), Ilfov.
2. „Direct de la spital m-a dus acasă fără să vreau eu într-o zi de vineri! Și nu am mai avut ce face! A trebuit să rămân acasă la ai mei deoarece ei nu m-au mai lăsat să stau la ei...” – C. A., (25 ani), Bacău.
3. „Eram plecat în străinătate, într-o vacanță. Când m-am întors în țară m-am dus în centru. Acolo mi-au spus că mi-a încetat măsura. Era 11 noaptea. Nici nu știam unde să merg, eram foarte speriat. L-am sunat pe V. Nu știu ce a făcut, mi-au dat o cameră până a doua zi. Așa am reușit să rămân o perioadă, până a intervenit Hope and Homes For Children România.” – C. N., (27 ani), Bacău.
4. „M-au dus la mama. Mama a cheltuit toți banii, a început să mă bată... Am fugit de acasă. Acum stau pe drumuri”. – I. C. (18 ani), Sibiu”
5. „M-au trimis acasă. Ce să fac acasă? Am venit în București să muncesc, m-am dus la Fundația FARA și cu ajutorul tău m-am pus pe picioare. Nu se putea locui la ai mei.” – D.C., (25 ani), Tulcea

Tuturor celor intervievați am reușit să le acord un sprijin. Mai exact, pentru tinerii care locuiau pe străzi, am apelat la Fundația Umanitară Concordia, Fundația Filantropică Metropolis, Fundația FARA pentru a le oferi acestora un adăpost temporar, de până la 2 ani. 2 ani în care tinerii se pot angaja și își pot reorganiza viața. Toți au demonstrat o evoluție pozitivă, au un loc de muncă și locuiesc la fundațiile amintite mai sus.

În următorii 2 ani vor ieși din îngrijire aproximativ 6.500 tineri. Aceștia, conform ultimelor modificări legislative cu privire la modificarea și completarea Legii nr. 272/2004 privind promovarea și protecția drepturilor copilului, pot să beneficieze de suport și monitorizare după ieșirea din îngrijire.

Din cei 100 de tineri intervievați, peste 30% dintre aceștia sufereau de diferite afecțiuni, precum: HIV, schizofrenie, sifilis, hepatită C sau B.

Raportându-ne la Articolul 19²¹, cu privire la viața independentă și integrare în comunitate, comentată de G. Palmisano în lucrarea *The United*

²¹ Art. 19. Statele părți la prezenta convenție recunosc dreptul egal al tuturor persoanelor cu dizabilități de a trăi în comunitate, cu șanse egale cu ale celorlalți, și vor lua măsuri eficiente și adecvate pentru a se asigura că persoanele cu dizabilități se bucură pe deplin de acest drept și de deplina integrare în comunitate și participare la viața acesteia, inclusiv asigurându-se că: a) persoanele cu dizabilități au posibilitatea de a-și alege locul de reședință, unde și cu cine să trăiască, în condiții de egalitate cu ceilalți, și nu sunt obligate să trăiască într-un anumit mediu de viață; b) persoanele cu dizabilități au acces la o gamă de servicii la domiciliu, rezidențiale

Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, înțelegem rolul pe care ar trebui să-l aibă serviciile sociale pentru persoanele cu dizabilități care au ieșit din îngrijire²². Autoritățile locale – prin SPAS-uri, județene – prin DGASPC-uri și centrale – prin ministere cu atribuții în domeniu, au responsabilitatea de a asigura integrarea în comunitate a tuturor persoanelor cu dizabilități.

Intervenții legislative

Alături de organizațiile non-guvernamentale, Vocea Copiilor Abandonăți și Consiliul Tinerilor Instituționalizați, am lucrat la o serie de propuneri de amendamente pentru modificarea și completarea legislației în domeniul apărării și promovării drepturilor copilului și a tinerilor după ieșirea din îngrijire. Printre solicitările noastre s-au numărat:

1. Creșterea indemnizației de ieșire din îngrijire de la o lună la 12 luni;
2. Monitorizarea după ieșirea din îngrijire;
3. Lansarea proiectului „*prima cameră*” destinat tinerilor după ieșirea din îngrijire.

Totodată, în perioada 19–22 februarie 2020, am reprezentat România la Parlamentul European, participare care a constatat în susținerea a zece recomandări cu privire la mecanismele tranzitorii privind ieșirea din îngrijire. Recomandările susținute în fața reprezentanților din Parlamentul European au rezultat după șase sesiuni/ întâlniri cu peste 170 de tineri din cinci țări ce se aflau sub măsura protecției speciale în centrele de plasament/rezidențiale și tineri care au ieșit din îngrijire în ultimii 10 ani. Proiectul s-a desfășurat timp de 2 ani în cinci țări: Italia (Asociația Agevolando), Croația (FICE Hrvatska), Anglia (The Care Leavers Asociaation), Irlanda (Care Ceavers' Network) și România (Asociația T.I.B.E.R.I.U.S.).²³

și alte servicii comunitare de suport, inclusiv la asistență personală necesară vieții și integrării în comunitate, precum și pentru prevenirea izolării sau segregării de comunitate; c) serviciile și facilitățile comunitare pentru populație în general sunt disponibile în aceeași măsură persoanelor cu dizabilități și răspund nevoilor acestora.

²² Valentina Della Fina, Rachele Cera, Giuseppe Palmisano, (2017), *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, Springer International Publishing AG, pp. 353 – 374.

²³ Leave Care-Live Life (LC-LL) Building the European Care Leavers Network for youngsters leaving foster and residential care and actively living and participating in life – <https://www.careleavernetwork.eu/wp-content/uploads/2019/02/Current-situation-of-Care-Leavers-and-needs-analysis-report.pdf>

În rândurile care urmează voi prezenta cele 10 recomandări:

1. Toate drepturile (CRC) trebuie să fie valabile pentru FIECARE copil (chiar și pentru copiii aflați în sistemul de îngrijire), în fiecare țară din Europa. Fiecare copil aflat în îngrijire ar trebui să aibă dreptul de a fi informat, ascultat și de a participa la decizii care îi afectează viața.
2. Fiecare copil aflat în sistemul de îngrijire, chiar dacă are dizabilități, are dreptul de a alege între vocație educațională și universitate, în conformitate cu visele copilului. Fiecare copil are dreptul la un consilier /îndrumător în muncă înainte și în timpul angajării.
3. Țările ar trebui să ofere asistență medicală gratuită și disponibilă pentru cei care părăsesc sistemul de îngrijire. Tratamente precum abuzul mental/ fizic, folosirea medicației ar trebui interzise în toate țările europene. Trăirea cu traumele dezvoltate va dura o viață: suportul psihologic (terapeutic) ar trebui să fie disponibil și gratuit pentru întreaga viață.
4. Tot procesul de intrare în sistemul de îngrijire precum și viețuirea în sistemul de îngrijire în Europa ar trebui să încurajeze, atunci când este posibil, dar niciodată forțat, relațiile cu familia biologică: asigurarea creșterii cu frații, separarea treptată de familia biologică cu sesiuni de păstrare a legăturii cu familia, și ajutor pentru familie. De asemenea, este important să construim relații puternice cu asistenții sociali/maternali/ educatorii, motiv pentru care țările ar trebui să le garanteze stabilitatea.
5. Asistența juridică gratuită ar trebui să fie disponibilă pentru cei care părăsesc sistemul de îngrijire, în special în ceea ce privește documentele și identitatea personală. Fiecare țară ar trebui să simplifice birocrăția și să ofere acces gratuit la un ajutor juridic pentru a obține documentele cât mai curând posibil. Mai mult, obținerea documentului ar putea permite tinerilor să se mute în Europa așa cum doresc, să își îndeplinească visurile fără nicio restricție. Datele personale ale celor care părăsesc sistemul de îngrijire, cum ar fi informațiile educaționale sau de sănătate, ar trebui să fie disponibile și să rămână disponibile în cadrul sistemului de îngrijire și să fie utilizate de guvern, într-un mod anonim, pentru a îmbunătăți sistemul de îngrijire.
6. Pentru fiecare copil aflat în sistemul de îngrijire va fi necesară o anumită securitate financiară. Accesul la economii ar trebui să fie asigurate atunci când sunt în îngrijire precum și după. Scutirea impozitelor și taxelor ar trebui să fie, de asemenea, asigurată de toate țările europene. Toate

statele ar trebui să ajute ONG-urile cu sprijin financiar, să lucreze cu părinții și profesioniștii.

7. Oferirea unei locuințe/cazare asigurată și după ieșirea din îngrijire, atunci când nu există alte opțiuni.
8. Pregătirea pentru autonomie ar trebui să înceapă imediat ce fiecare persoană este pregătită pentru aceasta schimbare. Fiecare țară ar trebui să aibă un program național de îngrijire care să poată fi ajustat în funcție de nevoile specifice ale fiecărui tânăr care părăsește sistemul de îngrijire, chiar dacă persoana este un minor neînsoțit. Acest program ar trebui să ofere posibilitatea de a deveni autonom în decursul a 26 de ani și cu tot sprijinul necesar (financiar, psihologic).
9. Training-uri specializate ar trebui să fie obligatorii și oferite în mod regulat pentru profesioniști, asistenți maternali și copii aflați în îngrijire. Training -urile oferite vor avea ca tematică traumele, atașamentele, sănătatea mintală și drepturile copiilor. Aceste sesiuni de instruire ar trebui să fie organizate de profesioniști și de persoane cu experiență în domeniu.
10. Fiecare țară ar trebui să aibă politici privind copilăria. Politicienii responsabili trebuie să se întâlnească în mod regulat cu reprezentanții copiilor aflați în îngrijire și părinți acestora. Fiecare stat ar trebui să crească gradul de conștientizare asupra acestui subiect astfel încât să înlăture STIGMA împotriva tinerilor instituționalizați și a copiilor aflați în sistemul de îngrijire.

Doar o politică europeană comună și integrată, aplicată tuturor statelor membre europene, în domeniul social, cu privire la ieșirea din îngrijire a tinerilor în toate formele ei, poate veni în sprijinul acestora după încetarea măsurii protecției speciale.

Modul în care s-a realizat în ultimii 10 ani ieșirea acestor persoane vulnerabile din îngrijire după încetarea măsurii de protecție specială în România a contribuit la dezvoltarea unor tipuri de comportamente antisociale, traume și incapacitate de adaptare și asumare a unui stil de viață autonom. Menționez că tinerii peste 18 ani, după ieșirea din îngrijire, au nevoie atât de suport socio-profesional cât și de îndrumare financiară, terapie asistată și nu în ultimul rând de o locuință.

Bibliografie:

- Alexandrescu V., (2019), *Copiii lui IROD: Raport moral asupra copiilor lăsați în grija statului*, București, Editura HUMANITAS;
- Antal I., Ágnes D.K., Roth M., Éva L., Mureșan A., Szász R., (2019), *Expunerea la violență a persoanelor care au copilarit în instituții rezidențiale de protecție a copiilor*, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca;
- Carter Richard (2005), *Family Matters: A study of institutional childcare in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union*, Every Child;
- Dan A., Vișinel B, Virgil B, Ana Maria C., (2016), *Eșecul Post-instituționalizare*, Editura Hecate, București;
- Dărăbuș Ș., G. Alexandrescu G., Potter M. J., Cruceru I., (2006), *Manual de Proceduri Privind Inserția Socio – Profesională a Tinerilor care Părăsesc Sistemul de Protecție a Copilului*, București, Editura Europrint;
- Doru B. (2010), *Asistența socială a grupurilor de risc*, Editura POLIRUM;
- Goldfarb W. (1955) „Effects of psychological deprivation in infancy and subsequent adjustment”, *American journal of Psychiatry* 102;
- Maaskant A.M., van Rooij F.B., Bos H.M.W., Hermanns J.M.A. (2016) „The wellbeing of foster children and their relationship with foster parents and biological parents: a child’s perspective”, *Journal of Social Work Practice*, 30(4);
- Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârștnice, *Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015 – 2020* – http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Familie/2016/StrategyVol1RO_web.pdf, [accesat în data de 31.03.2020];
- PATTON, Michael, (2001), *Qualitative research and evaluations methods*, 3rd Editura Sage Publications;
- Roth M., Bodrogi E. L., Antal I., Ágnes D. K., Călian D., (2019), *Atitudinea angajaților din sistemul de protecție a copilului față de violența împotriva copiilor aflați în îngrijire instituțională*, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca;
- SOS Satele Copiilor și CELSIS, (2018) Ghid de practică: *Pregătirea pentru ieșirea din îngrijire*, finanțat de Comisia Europeană;
- Stănculescu M. S., Grigoraș V., Teșliuc E. și Pop V., (2016), *România: Copiii din sistemul de protecție a copilului – 2014*, Editura Alpha MDN, București;
- Valentina Della Fina, Rachele Cera, Giuseppe Palmisano, (2017), *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, Editura Springer International Publishing AG.